

УДК 792.8 (477)

*Підлипська Аліна Миколаївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хореографічного мистецтва
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID 0000-0002-7892-337X
alinaknukim@ukr.net*

ХОРЕОГРАФІЧНА, ТЕАТРАЛЬНА, МУЗИЧНА КРИТИКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мета дослідження – виявити проблеми та перспективи хореографічної, театральної, музичної критики в Україні. **Методологія.** Порівняльний аналіз, систематизація відомостей уможливили досягнення мети дослідження. **Наукова новизна** полягає у проведенні порівняння проблем критичної сфери театрального, музичного та хореографічного мистецтва України. **Висновки.** Синтетична природа хореографічного мистецтва, де прямо чи видозмінено діють закони музичного, театрального та інших видів мистецтва, зумовлює екстраполяцію критично-оцінних параметрів цих мистецтв у сферу хореографічного. Одночасно, оцінний дискурс хореографії викристалізував власні параметри, про що свідчить сформована галузь мистецтвознавства – балетознавство. Основними проблемами сучасного критично-оцінного дискурсу хореографічного, музичного, театрального мистецтва є: незацікавленість ЗМІ у розміщенні некомерційних критично-оцінних матеріалів, малочисельність професійних критичних публікацій, відсутність реакції з боку критиків на значну кількість подій, відсутність підтримки з боку держави та розуміння важливості критики у процесі культуротворення, виявлення мистецької ідентичності вітчизняного продукту. Проблеми сучасної хореографічної критики в Україні є значно глибшими, ніж театральної та музичної, що зумовлено мистецькою специфікою та несформованістю системи підготовки професійних теоретиків хореографічного мистецтва, відсутністю традицій періодичного видання танцювальної тематики тощо. Дотримання принципів художності, оновлення ідейно-художніх критеріїв, гнучкості та тактовності, об'єктивності у критично-оцінних підходах відкриває перспективи подолання кількісного та якісного розриву, що утворився між практикою театрального, музичного, особливо хореографічного мистецтв та її критичним осмисленням.

Ключові слова: критика, художні критика, хореографія, музика, театр.

Пидлыпская Алина Николаевна, кандидат искусствоведения, доцент кафедры хореографического искусства Киевского национального университета культуры и искусств

Хореографическая, театральная, музыкальная критика в Украине: проблемы и перспективы

Цель исследования – выявить проблемы и перспективы хореографической, театральной, музыкальной критики в Украине. **Методология.** Сравнительный анализ, систематизация сведений сделали возможным достижения цели исследования. **Научная новизна** заключается в проведении сравнения проблем критической сферы театрального, музыкального и хореографического искусства Украины. **Выводы.** Синтетическая природа хореографического искусства, где прямо или видоизмененно действуют законы музыкального, театрального и других видов искусства, позволяет проводить экстраполяцию критически оценочных параметров этих искусств в сферу хореографического. Одновременно, оценочный дискурс хореографии выкристаллизовал собственные параметры, о чем свидетельствует сложившаяся отрасль искусствоведения – балетоведение. Основными проблемами современного критически оценочного дискурса хореографического,

музыкального, театрального искусства являются: незаинтересованность СМИ в размещении некоммерческих критически оценочных материалов, малочисленность профессиональных критических публикаций, отсутствие реакции со стороны критиков на значительное количество событий, отсутствие поддержки со стороны государства и понимания важности критики в процессе культуротворчества, выявление художественной идентичности отечественного продукта. Проблемы современной хореографической критики в Украине значительно глубже, чем театральной и музыкальной, что обусловлено художественной спецификой и несформированностью системы подготовки профессиональных теоретиков хореографического искусства, отсутствием традиций периодического издания танцевальной тематики. Соблюдение принципов художественности, обновление идейно-художественных критериев, гибкости и такта, объективности в критически оценочных подходах открывает перспективы преодоления количественного и качественного разрыва, образовавшегося между практикой театрального, музыкального, особенно хореографического искусств и ее критическим осмыслением.

Ключевые слова: критика, художественная критика, хореография, музыка, театр.

Pidlypska Alina, Candidate of Art History (PhD in art history), Associate Professor of the Department of Choreographic Art of the Kyiv National University of Culture and Arts

Choreographic, theater, music criticism in Ukraine: problems and prospects

Purpose of the article is to identify problems and prospects of choreographic, theatrical, musical criticism in Ukraine. **Methodology.** Comparative analysis, systematization of information made it possible to achieve the goal of the study. **Scientific novelty** consists in comparing the problems of the critical sphere of theatrical, musical and choreographic art of Ukraine. **Conclusions.** The synthetic nature of choreographic art, where the laws of musical, theatrical and other types of art are directly or altered, allows for the extrapolation of the critically estimated parameters of these arts to the field of choreography. At the same time, the evaluative discourse of choreography has cyclicalized its own parameters, as evidenced by the prevailing branch of art history – ballet studies. The main problems of the modern critically evaluative discourse of choreographic, musical, and theatrical art are: media disinterest in posting non-commercial critically evaluative materials, small number of professional critical publications, lack of reaction from critics to a significant number of events, lack of support from the state, revealing the artistic identity of the domestic product. The problems of modern choreographic criticism in Ukraine are much deeper than the theatrical and musical ones, which is caused by the artistic specificity and the lack of formation of the system of training professional theorists in choreographic art, the lack of traditions in periodicals of dancing subjects. Compliance with the principles of artistry, updating ideological and artistic criteria, flexibility and tact, objectivity in critically evaluative approaches open up prospects for overcoming the quantitative and qualitative gap formed between the practice of theatrical and musical, especially choreographic art and its critical understanding.

Key words: criticism, art criticism, choreography, music, theater.

Актуальність теми дослідження. Важливим складником хореографічної, театральної, музичної культури є художня критика, значення якої, останнім часом, недооцінюють. У сучасних умовах багатоаспектності соціальних, політичних, економічних процесів, тотальної віртуалізації, зміни системи цінностей, моральних орієнтирів, життєвих пріоритетів, порівняно з серединою – другою половиною ХХ ст., ставиться під сумнів саме існування художньої критики. Однак в умовах швидкого накопичення мистецьких артефактів виявлення ціннісно-сміслової сутності мистецьких феноменів є одним з вагомих чинників культуротворення. Підходи до оцінки творів сучасного хореографічного, музичного, театрального мистецтва вже не можуть базуватися на застарілих методологічних орієнтирах, сформованих в надрах естетики ХХ ст. З'ясування підходів до критики хореографії,

театру, музики в умовах сьогодення та накреслення перспективних напрямів її методологічної орієнтації є актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Художньо-критичне осмислення різних видів мистецтва є одними з аспектів наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних мистецтвознавців, культурологів, істориків тощо. До наукового аналізу сучасного стану критики театру вдаються О. Клековкін [3], М. Гарбузюк [1] та ін., критика музики стає предметом дослідження Л. Кияновської [2], Ю. Чекана [10] та ін. Сфера критики хореографії досить рідко стає предметом осмисленням науковців. Однією з фундаментальних праць у цій царині можна вважати монографії О. Петрова, присвячені російській балетній критиці кінця XVIII – першої половини XIX ст. [6] та другої половини XIX ст. [5]. Важливим для розуміння динаміки змін не лише загальноестетичних підходів до оцінки хореографічних творів та їх суспільного резонансу, а й специфіки відзеркалення внутрішньомистецьких аспектів (танцювальна лексика, балетмейстерська та виконавська стилістика тощо) став збірник «Нова російська музична критика. 1993–2003. Балет» [4]. Спроба аналітичного підходу до критично-оцінної сфери хореографії в Україні була здійснена у наших попередніх працях [7; 8]. Комплексного аналізу сучасних концептуальних підходів до критичних публікацій з хореографічного, театрального, музичного мистецтва України виявлено не було.

Мета дослідження – виявити проблеми та перспективи хореографічної, театральної, музичної критики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Синтетичність природи хореографії, особливо її балетний сегмент, де органічно поєднані музичне, театральне, образотворче тощо мистецтва, наштовхує на проведення порівняння сучасного стану критичного осмислення театрального, музичного та хореографічного мистецтв в Україні. Сфера художньої критики в Україні розвинена досить нерівномірно, і якщо у театральній та музичній критиці є спеціальні журнали («Український театр», «Кіно.Театр», «Просценіум»; «Музика»), публікації досить часто потрапляють на сторінки газет, то з хореографічної критики, більшою мірою – балетної, лише час від часу з'являються поодинокі газетні матеріали.

Упродовж тривалого часу в Україні не було спеціалізованого видання танцювальної тематики. З виходом першого номеру журналу «Танець в Україні та світі», створеного доктором мистецтвознавства, професором О. Чепаловим (автор ідеї та головний редактор) зажевірла надія на осучаснення та розвиток вітчизняної культури критичного осмислення феноменів хореографічного мистецтва. У ньому О. Чепалов висловлював сподівання, що від вузькобалетознавчого дослідження танцю фахівці перейдуть до широкого культурологічного розгляду, що дасть змогу виявити сучасні якості танцю, аналізуючи його з позицій культурного феномену [11].

Упродовж 2011–2015 рр. вийшло десять номерів журналу (по два кожного року). Але Україна виявилась не готовою до видання такого рівня. Низька вербальна активність дописувачів (автором більшості матеріалів був О. Чепалов), ряд економічних проблем змусили видавця припинити благородну справу.

Подібно до того, як у театральній та музичній сферах журнали видають національні університети (наприклад, «Кіно.Театр» видає Національний

університет «Києво-Могилянська академія»; часописи з музикознавства видаються у Київській та Одеській музичних академіях), у Київському національному університеті культури і мистецтв 2018 р. створено науковий журнал «Танцювальні студії». У ньому висвітлюються актуальні питання теорії, історії та практики вітчизняної та зарубіжної хореографічної культури, а також міждисциплінарні проблеми, дотичні до означеної сфери. Зміст журналу відбиває основні напрями новітніх досліджень хореографічної культури. Автори торкаються проблемних аспектів методології та термінології хореологічних досліджень; відтворення цілісної панорами розвитку хореографічної культури України, її регіональних особливостей в історичній ретроспективі; місця та ролі хореографії в контексті інших мистецтв; ролі особистості у розвитку хореографічного мистецтва. Також до кола проблематики публікацій входять особливості методик та технологій хореопедагогіки, діяльності видатних педагогів, системи хореографічної освіти тощо. Важливим ракурсом публікацій є мистецтвознавчий аналіз та критика феноменів хореографічного мистецтва. Для таких матеріалів передбачено окремий розділ «Актуальні проблеми хореографічного мистецтва сучасності» [9].

Відомий український театрознавець Майя Гарбузюк, окреслюючи ситуацію з театральною критикою в Україні, зазначає: «...газет, часописів, програм, зацікавлених у театральній критичних матеріалах, вкрай мало. Українське суспільство не надто переймається театром, тож йому не потрібні й ті, хто про нього пишуть. Вони, – критики, – сьогодні потрібніші радше одне одному, окремим театрам та фестивалям, що прагнуть мати фаховий “погляд збоку”, кільком “просунутим” редакціям всеукраїнських газет та телеканалів, поодиноким спеціалізованим виданням» [1, 24]. У сфері танцювальної критики ситуація ще гірша – немає жодного закладу вищої освіти, де б готували професійних хореознавців (подібно до театрознавців, музикознавців).

В Україні існує розгалужена мережа професійних та аматорських хореографічних осередків: балетні трупи при державних оперно-балетних театрах (у Дніпрі, два у Києві, Львові, Одесі, Харкові), державні та приватні танцювальні трупи, ансамблі, театри танцю тощо. Проте до кола критичної рефлексії потрапляє лише незначна частина створених ними хореографічних постановок. В Україні відсутня мережа професійної хореографічної критики, яка мала б підтримуватися державою, Національною хореографічною спілкою України. Такі ж проблеми є характерними й для театральної і музичної сфер.

М. Гарбузюк вважає, що «критика в Україні сьогодні переживає кризу не лише жанру, а й власної “ідентичності”. Кому й для кого писати, як і де друкуватися, хто може себе сьогодні назвати професійним театральним критиком, і чи варто взагалі ним бути – на ці та інші питання вже кілька років дискутують українські театрознавці» [1, 25]. Такі проблеми відчуває сьогодні не лише театральна, а й музична, ще дужче хореографічна критика.

Розглядаючи сучасний стан музичної критики Л. Кияновська звертає увагу на етичні проблеми: «брак сформованих етичних засад у відношенні до критичного матеріалу як з боку самих авторів, так і з боку публіки, а насамперед – з боку виконавців і композиторів, про яких пишуться згадані матеріали», «упередженість авторів або тих, хто замовив матеріал, до того чи іншого артефакту», «банальне

зведення поррахунків» [2]. Авторка зупиняється й на рівні «гнучкості», відкритості новому критиків, коли «жорстка і негнучка система цінностей критика, що мислить виключно ахроматичними кольорами і всі події бачить лише в білих чи чорних тонах» [2] заважає проведенню тактовного виваженого аналізу.

Викладаючи власний погляд на розвиток театрознавства, О. Клековкін розмірковує над специфікою критики, фактами якої є враження, відчуття, «а також власний, свого покоління і своєї субкультури, смак»; критик «шукає метафору», «пропонує читачеві візії» [3, 132]. Чіткіше формулює соціокультурну обумовленість критики Л. Кияновська, розглядаючи музичну сферу: «музична критика на кожному етапі історії і в кожному національному суспільстві відображає стан гуманістичної свідомості свого середовища». Авторка, переймаючись проблемами музичної критики, констатує жорсткі умови протистояння сутностей – дотримання канонів, що тягне за собою відповідність принципам музичної науки, а не критики, або «відображення музичної дійсності у всіх її численних і часто несумісних вимірах», що призведе до втрати певних ціннісних критеріїв [2]. Дотриматись такої дуалістичності (поєднання наукових та публіцистичних рис) не завжди вдається й хореографічній критиці, де переважають публіцистичні, а не оцінні матеріали. Досить лаконічно завдання щодо оновлення сучасної критики хореографії сформулював О. Чепалов, визнаючи, що «...критичне осмислення творів сценічного хореографічного мистецтва» повинно відбуватися «за новітніми ідейними та художніми критеріями» [12, 68]. Отже, сучасна критика хореографії покликана дотримуватися принципів художності, оновлення ідейно-художніх критеріїв, гнучкості та тактовності, об'єктивності.

Наукова новизна полягає у проведенні порівняння проблем критичної сфери театрального, музичного та хореографічного мистецтва України.

Висновки. Синтетична природа хореографічного мистецтва, де прямо чи видозмінено діють закони музичного, театрального та інших видів мистецтва, зумовлює екстраполяцію критично-оцінних параметрів цих мистецтв у сферу хореографічного. Одночасно, оцінний дискурс хореографії викристалізував власні параметри, про що свідчить сформована галузь мистецтвознавства – балетознавство.

Основними проблемами сучасного критично-оцінного дискурсу хореографічного, музичного, театрального мистецтва є: незацікавленість ЗМІ у розміщенні некомерційних матеріалів, малочисельність професійних критичних публікацій, відсутність реакції з боку критиків на значну кількість подій, відсутність підтримки з боку держави та розуміння важливості критики у процесі культуротворення, виявлення мистецької ідентичності вітчизняного продукту.

Проблеми сучасної хореографічної критики в Україні є значно глибшими, аніж театральної та музичної, що зумовлено мистецькою специфікою та несформованістю системи підготовки професійних теоретиків хореографічного мистецтва, відсутністю періодичного видання танцювальної тематики тощо.

Дотримання принципів художності, оновлення ідейно-художніх критеріїв, гнучкості та тактовності, об'єктивності у критично-оцінних підходах відкриває перспективи подолання кількісного та якісного розриву, що утворився між практикою театрального, музичного, особливо хореографічного мистецтв та її критичним осмисленням.

Література

1. Гарбузюк М. Театральна критика в Україні: режим перезавантаження // Український журнал. 2013. № 9–10. С. 24–25.
2. Кияновська Л. Музична критика сьогодні: пошук гармонії у вселенському хаосі // Moderato. 2016. 7 червня. URL : <https://moderato.in.ua/blogs/music-critic-today.html>
3. Клековкін О. Реактуалізація театрознавства // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. 2017. Вип. 12–13. С. 130–149.
4. Новая русская музыкальная критика. 1993–2003. В 3-х т. Т. 2: Балет / сост. П. Гершензон, А. Рябин, Б. Королек. Москва : Новое литературное обозрение, 2015. 664 с.
5. Петров О. Русская балетная критика второй половины XIX века. Петербург : монография. Екатеринбург : Сфера, 1995. 415 с.
6. Петров О. Русская балетная критика конца XVIII – первой половины XIX века. Москва : Искусство, 1982. 319 с.
7. Підлипська А. М. Балетний театр як об'єкт критичного осмислення в сучасній Україні // Вісник НАКККіМ. 2017. №4. С. 200–203.
8. Підлипська А. М. Критика хореографічного мистецтва в сучасній Україні // Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». 2016. №35. С. 101–109.
9. Танцювальні студії : збірник наукових праць. 2018. Вип. 1. 112 с.
10. Чекан Ю. Музична критика в сучасному комунікативному середовищі: зміна формату // Мистецтвознавчі записки. 2011. № 20. С. 18–24.
11. Чепалов А. В начале было слово... или танец // Танец в Украине и мире. 2011. № 1. С. 2–4.
12. Чепалов О. Мистецтву танцю – широкі наукові обрії // Культура України. 2013. Вип. 42. С. 62–70.

References

1. Harbuziuk, M. (2013). Theatrical criticism in Ukraine: reboot mode // *Ukrainian journal*, 9–10, 24–25 [in Ukrainian].
2. Kyianovska, L. (2016, June 7). Musical criticism today: the search for harmony in the universal chaos. *Moderato*. Retrieved from <https://moderato.in.ua/blogs/music-critic-today.html> [in Ukrainian].
3. Klekovkin, O. (2017). Reactualization of theater studies. *MIST: Art, history, modernity, theory*, Issue 12–13, 130–149 [in Ukrainian].
4. Gershenzon, P., Rjabin, A. & Korolek, B. (Eds.). (2015). New Russian musical criticism. 1993–2003. In 3 volumes. Vol. 2: Ballet. Moscow: New literary review [in Russian].
5. Petrov, O. (1995). Russian ballet criticism of the second half of the XIX century. Petersburg: monograph. Ekaterinburg: Sfera [in Russian].
6. Petrov, O. (1982). Russian ballet criticism of the late XVIII – first half of the XIX century. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
7. Pidlypska, A.M. (2017). Ballet theater as an object of critical understanding in contemporary Ukraine. *National academy of managerial staff of culture and arts herald*, №4, 200–203 [in Ukrainian].
8. Pidlypska, A.M. (2016). Criticism of choreographic art in modern Ukraine. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*, 35, 101–109 [in Ukrainian].
9. Dance Studies: collection of scientific papers. (2018). Issue 1 [in Ukrainian, in English].
10. Chekan, Yu. (2011). Musical criticism in the modern communicative environment: change of format. *Notes on Art Criticism*, 20, 18–24 [in Ukrainian].
11. Chepalov, O. (2011). In the beginning was the word ... or dance. *Dance in Ukraine and the World*, 1, 2–4 [in Russian].
12. Chepalov, O. (2013). The art of dance – wide scientific horizons. *Culture of Ukraine*, Issue 42, 62–70 [in Ukrainian].